

Др Олег Кандиба:

Старша мальована кераміка в Галичині.

Поширення дунайського або паскового неоліту сягає далеко поза межі самого водозбору Дунаю. На заході він займає Порейня, на півночі горішній і середуший біг Ельби та Одри, і сягає по Вислі майже до її гирла. На сході, заступлений „волютовою“ керамікою Галичини та багатою Трипільською культурою, шириться він вздовж Пруту, Дністра і Бугу і сягає середнього Дніпра, переходячи навіть частинно на Чернігівщині і Полтавщині на лівий його беріг. Область ця, якої осередковою артерією є Дністер, культурно тісно звязана з Подунав'ям і в звязку з ним її належить розглядати.

Західньо-українська або галицька мальована кераміка не є ніякою місцевою групою. Це скорше інтензивне осередне ядро культури, яке стояло в тіснішому звязку з подунайською областю. В цьому лежить значіння цих пам'яток для досліду української мальованої кераміки взагалі.

Цей причинок є частиною загального опрацювання галицької мальованої кераміки і спирається на студія матеріалу у львівських, берлінських та віденських музеях в рр. 1928—1931.

Дотеперішні публікації, головно Пршибиславського та Оссовського, не вичерпують матеріалу зі старших розкопів в Галичині і не можуть дати справжнього образу культури. Виняток становить Гадачкове визначне опрацювання кераміки з Кошиловець, де опубліковано теж частину дрібних старших знахідок. Натомість більшість важливого матеріалу зі селищ у печері та князівському саді в Більчі досі лишається необроблена. Крім того трапилось багато нових знахідок і розкопів. Всі ці новіші знахідки були мені приступні і за винятком матеріалу з Незвиськ я їх міг використати для цієї праці.

З дотеперішніх дослідників галицької мальованої кераміки тільки Козловський у своїй праці про неоліт в Польщі зробив спробу релятивної хронології деяких знахідок. За найстаршу вважає він кераміку з Незвиськ і Городниці, молодшу фазу заступає Більче, а найпізнішу Кошилівці. Цей поділ є правильний, але надто загальний, бо не узгляднює різниць у матеріалі самого городницького та більчеського селища.

Тут робимо спробу докладнішої класифікації. Невдячна річ є праця над матеріалом, що походить з принагідних знахідок та неметодичних розкопів, як це є в нашому випадку. Є його небагато і деякі селища заступлені тільки кількома фрагментами. Тому теж не можна буде тут відповісти на всі питання, що їх висуває галицька мальована кераміка.

Нашим завданням буде в першій мірі докладніший розподіл керамічних знахідок та встановлення їх відповідників на сусідніх теренах, де цвіла споріднена культура, тобто на інших прилеглих українських землях та в Румунії і Придунайській області взагалі.

Нові систематичні досліді на Західній Україні без сумніву принесуть багато несподіваного, що доповнить або може й змінить наші теперішні погляди. Зокрема багато треба чекати від контролю та поправок збоку місцевих працівників, що мають можливість теренової праці та кожноточасний доступ до старшого матеріалу. Ця студія сповнить своє завдання, коли спричиниться до орієнтації в матеріалі та полегшить дальші досліді.

З браку добрих стратиграфічних спостережень в Галичині мусимо працювати в першій мірі типологічною методою. За способом оздобі можна розрізнити у західньо-українській мальованій кераміці 8 ґатунків або відмін, які назвемо іменами селищ, де вони є найчастіші. Ці відміни кераміки є: рита, незвиська, жолобкована, старша шипинецька, заліщицька, городницька, більчецька та кошилівецька.

Ріжному способу оздобі відповідають різні мотиви та звичайно теж різні форми і вироблення глини. Поза тим разом з мальованою керамікою знайдемо посуд з гребінцевою оздобою, що формами і глиною випадає з ґатунків цієї культури.

Всі названі товари поширені майже на цілому просторі галицької мальованої кераміки і ходить отже не про місцеві відміни, а одночасові ґатунки або фази розвитку єдиної культури.

В мальованій кераміці Західньої України знаходимо 7 основних форм: 1) баняк, 2) амфора, 3) горщик, 4) пугар, 5) миска, 6) покришка, 7) бінокль. Кожна з них має ще свої варіанти.

Критерієм для встановлення схеми розвитку галицької мальованої кераміки стали нам певні різниці в профіляції та пропорціях окремих основних форм і ступінь розпаду або ускладнення основних орнаментальних мотивів, головню спіралевої оздобі. Так можна встановити типологічні ряди, що починаються примітивними формами і первісними (обігова спіраль) і кінчаються формами розвиненими і орнаментами похідними (розпад спіралі).

За найстаршу належить уважати кераміку риту, незвиську та жолобковану. Молодший характер має ґатунок шипинецький та заліщицький; цей другий розвивається у переходову городницьку ґрупу. По ній приходить посуд більчецький, а наймолодша є відміна кошилівецька. Гребінева кераміка супроводить усі мальовані ґатунки.

Замкнені знахідки, що підпирають типологічні спостереження, не є численні. У Незвиськах Козловський 1925 р. встановив одночасність

ритої, незвиської і гребіневої кераміки¹⁾. В Заліщиках автор ствердив р. 1928 одночасність старшої шипинецької, заліщицької та гребіневої.²⁾ Давніші замкнені знахідки чистого заліщицького посуду були зроблені у Васильківцях,³⁾ Вигнанці⁴⁾ і т. зв. „спідніх цегляних гробах“ Осовського в Більчі — Саду⁵⁾ В Бучачі Козловський 1925 р. знайшов чисту городницьку відміну.⁶⁾

Одноцільий городницький матеріял дали, як видається, розкопи Пшибиславського в Городниці над Дністром, на парцелях Олійнюка і Фенюка.⁷⁾ З т. зв. „Горішніх цегляних гробів“ в княжому саду в Більчі походить чиста більчецька кераміка,⁸⁾ в печері „Вертеп“ у Більчі знайшли багато кераміки більчецької відміни і дещо кошиловецьких та гребінцевих товарів. В Кошилівцях навпаки переважає кошилівецька кераміка, а більчецькі і гребінцеві знахідки є в меншості.⁹⁾ Треба жалувати, що бракує повних справоздань з розкопів цих двох важливих селищ, що в Музеях не бралось огляду на приналежність річей до одної чи другої з розкопаних хат або вогнищ. Чиста кошилівецька кераміка походить також з Зеленча.^{9a)} Іншими знахідками можна послуговуватися тільки дуже обережно, бо матеріял був у більшості збираний на полях і т. п.

Особливо мало знана дотепер старша мальована кераміка Західної України. Крім коротких згадок в Чайльда та Козловського про неї майже ніде не пишеться. Сам матеріял проте є досить багатий і дуже цікавий.

До старшого або ступеня А треба віднести з мальованої кераміки Галичини гатунки посуду від ритого аж до заліщицького, а це з огляду на багато спільних ознак, що їх характеризують. У формах є це гарбузоваті, з опуклим дном, амфорки, горщики та пугарі; в оздобі: орнамент на матовій поволоці.

Молодший ступень навпаки визначається ломаним профілем посуду, рівними денцями, та оздобою на вигладженому тлі.

Перехід між цими двома ступенями самозрозуміло є плинний; молодші фази сподіваюся обговорити при іншій нагоді. Ця стаття присвячена тільки старшій мальованій кераміці Західної України.

¹⁾ Матеріял зберігається у збірці університету Яна Казимира у Львові. (Скорочено У. Я. К.).

²⁾ Знахідки є в Музеї Наукового товариства ім. Т. Шевченка. (Скор. М. III.).

³⁾ G. Ossowski, „Cmentarzysko ciałopalne w Wasylkowcach“, Zbiór wiadomości do Anthropologii Krajowej XIV, ст. 54—64.

⁴⁾ Idem, „Zprawozdanie z wycieczki . . .“ Zb. Wiad. XV, ст. 49—52.

⁵⁾ Idem, „Zprawozdanie IV . . .“ Zb. Wiad. XVIII.

⁶⁾ L. Kozłowski, „Młodsza epoka kamienna w Polsce“, Львів, 1925.

⁷⁾ Kopernicki, Dalsze poszukiwania archeologiczne w Horodnicy n./Dn. Zb. Wiad. VIII, ст. 3—32.

⁸⁾ Ossowski, „Sprawozdanie . . .“, Zb. Wiad. XV, ст. 52—68, Zb. Wiad. XVI, ст. 64—89.

⁹⁾ K. Nadaczek, Osada przemysłowa w Koszyłowcach. La colonie industrielle de Koszyłowce. (Львів, 1914).

^{9a)} Wl. Demetrykiewicz, „Poszukiwania archeologiczne w Powiecie Trembowelskiem“. Wiad. num. - arch. IV, ст. 101—103.

Рита керамика.

Посуд цієї відміни здоблює глибоко ритий орнамент з ліній і ямок, що був правдоподібно інкрустований. Рита керамика до сьогодні не була ще обговорювана у відповідній літературі про Галичину, хоч вже заступлена в музеях черепками з вісьмох місць (Буківка, Голіград, Городниця над Дністром, Кошилівці, Незвиська, Піщана, Заліщики). В новіших часах відміну цю відкрив Козловський 1925 р. в Незвиськах. Багатий матеріал, який достарчили ці розкопи, ще неопублікований. При його допомозі міг я перевірити свої спостереження відносно старших знахідок.

Західноукраїнська рита керамика вироблена з відмуленої але не дуже дбайливо вимішаної глини: вона добре випалена, та має сіро-жовту барву.

I. Між старими знахідками трапляються фрагменти великих посудин у вигляді оберненої грушки з гостро визначеною конічною шийкою та двома поземими вухами на череві¹⁰) (таблиця I. 1; VI, 1). Дуже подібна форма є znana в групі А трипільської кераміки з над Дніпра (1 форма I. гатунку згідно з розподілом Козловської) але там вона не має ані шиї ані вух¹¹). З другого боку нагадує вона грушкуваті посудини ленделської і бутмірської кераміки. Між незвиським посудом в Галичині мають той самий профіль деякі фрагменти з Городниці н/Дн.; в Кукутенях мальовані посудини першої верстви, що мали одначе переважно ніжку.¹²)

II. Дальша форма галицької ритої кераміки це глечикуваті амфори з двома поземими продіравленими вушками під легко розкритою шийкою, правдоподібно без різко визначеного дна. Збереглися тільки їх черепки¹³). Табл. I. 2; V, 3). Ця форма заступлена в центральній Україні в групі А. (2. форма V гатунку і 1 форма VI гатунку згідно з Козловською)¹⁴). Подібні амфори, але мальовані стрічаються в першому ступені в Кукутенях¹⁵) та в семигородській мальованій кераміці¹⁶).

¹⁰) Буківка, Кошилівці (Музей Дзедушицьких у Львові). (Скор. М. Д.). Nadaczek, I. с. обр. 193, фіг. 7).

¹¹) В. Козловська, „Кераміка культури А“. Трипільська культура. I. (Київ, 1926) ст. 139—163, табл. I, обр. 1, 2.

¹²) Staatliches Museum für Vor- und Frühgeschichte (перше Museum für Völkerkunde в Берліні (скор. М. V. F.) IV, a 424, 426, 437, 454 h: 459.

¹³) Буківка, Городниця н/Дн. (М. Д.); Кошилівці (М. Д.); Nadaczek I. с. обр. 193, фіг. 9, 10).

¹⁴) Козловська, I. с. обр. 21.

В. Хвойка, „Каменный вѣкъ средняго Приднѣпровья“. Труды XI. арх. с. табл. XXVI, 4, 6, 7; „Раскопки 1901 г. в области трипольской культуры“. Записки Русс. Арх. Общ., табл. V. 6. і інші.

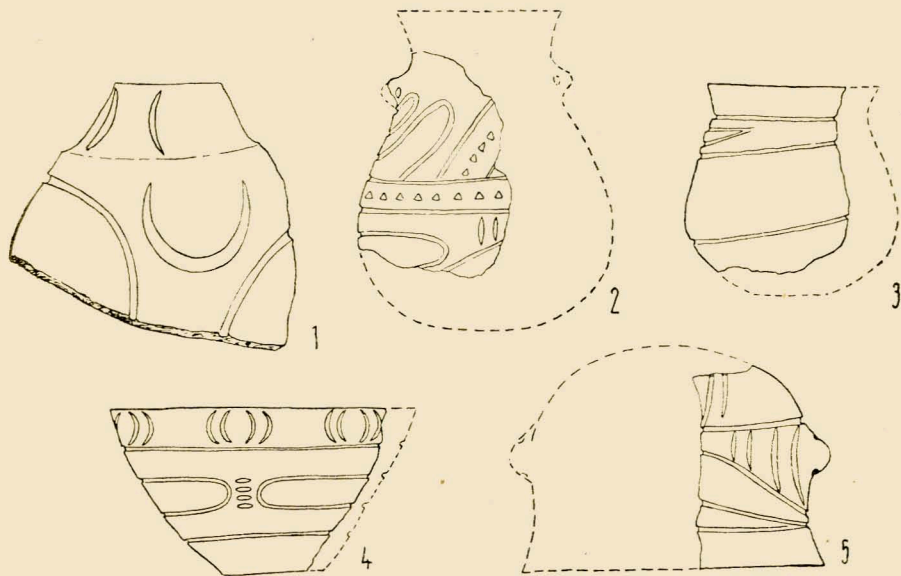
¹⁵) М. V. F. IV, a, напр. 463, 483, 494, 498. Н. Schmidt, Cucuteni, Берлін, 1932. Між архаїчним матеріалом верстви В. (Табл. XVI, 1. група В.), в більшості одначе вони низькі з гостро відзначеною шийкою; табл. XX, 2; табл. IX, 3, другий ряд 2 (група δ 1); табл. XVII, 6; XIX, 2в (гр. δ 2).

¹⁶) Fr. László. Les types des vases peints. d'Ariusa. Dacia I. Букарешт, 1924, ст. 1—27.

Споріднені форми знаходимо теж в середньо-європейських групах паскової кераміки як Бікська¹⁷⁾, Железовська¹⁸⁾, Потисько - Ленделська¹⁹⁾ і Бодрог-Керестурська.²⁰⁾

III. Горщики ритої кераміки до тепер незнані; в пізніших фазах зустрічаються вони дуже часто.

IV. В Городниці н/Дн. знайдено один фрагмент малого грушкуватого пугарця (Табл. I; 3; V, 2), форма, що виступає у всіх старших фазах галицької мальованої кераміки і змінена переходить до

I. Кераміка рита.
Die eingeritzte Ware.

молодшого ступеня. В групі А над Дніпром стріваємо часто такі пугарці з ритою оздобою або без неї²¹⁾ подібно, як в старшій кераміці Кукутенів, де вони одначе мають рівне денце.²²⁾ Є вони найзви-

¹⁷⁾ F. v. Tompa. Bandkeramik in Ungarn. Obr. 7. Formentafel. Табл. XXIII, 3, 1, табл. XXIV, 6, табл. XXVI, 2 і інші.

¹⁸⁾ Československý státní archeologický ústav в Празі.

¹⁹⁾ Tompa, l. c. Formentafel, obr. 2, c.

²⁰⁾ Ціла низка таких посудин, (також т. зв. »Milchtöpfe«) є в народньому музеї в Білгороді, міському музеї в Шегеді і національному музеї в Будапешті.

²¹⁾ Хвойка. „Кам. в'якъ . . .“, табл. XXVI, 1, 2, 8, 9; „Раскопки 1901 г. . .“, Kozłowski, l. c., табл. XXVIII, 4.

²²⁾ M. V. F. IV. a. напр. 448. Schmidt, l. c., табл. VIII, 1, 4. Formentafel A 1 a, 6.

чайнішою формою в цілій дунайській області від волютової кераміки аж до Старчевської групи в Югославії та Боянської (А) на Волощині²³⁾.

V. Миски західно-української ритої кераміки є конічні²⁴⁾ або децю випуклих стін²⁵⁾ (Табл. I, 4; V, 4), отже однакові як миски групи А із першої Кукутенської верстви.

Цікаві є черепки мисочки з вушком коло дна²⁶⁾ (Табл. V, 5), що зустрічаються теж в інших групах галицької мальованої кераміки і в першій фазі Куктенів²⁷⁾. Аналогії з Центральної України мені незнані.

VI. В Галичині знайдено теж фрагменти покришок у формі шолома з двома поземими²⁸⁾ або доземими²⁹⁾ (табл. I, 5; V, 6) поверченими вушками. Вони відповідають покришкам центрально-української ритої кераміки (3. форма, I гатунку); але ті не мають вушок.³⁰⁾ З другого боку вони тотожні з покришками старшого мальованого галицького посуду наприкл. незвиського³¹⁾.

З Голіградів³²⁾ походить черепок покришки на ніжці; вона така ж, як покришки групи А на Наддніпрянщині (2. форм I гатунку)³³⁾ або мальована покришка старшого куктонського виробу.

VII. Біноклі галицької ритої кераміки на жаль до тепер незнані³⁴⁾

Оздаба ритої кераміки в Галичині покриває цілу площу посудини і складається з глибоко і плитко вритих простих або кривих ліній та трикутніх або сочкуватих ямок. Вона дуже подібна до орнаментики ритої кераміки з над Дніпра ц. т. I і V. відміни групи А.

Орнамент великих посудин становлять рівнобіжні спіралі і концентричні кола, або простолінійні елементи, все виконане гребінуватим знаряддям. Між ними розложені глибокі трикутні і плиткі сочкуваті ямки. Оздаба ця відповідає прикрасам великих посудин Центральної України.

Грушкуваті пугарці, миски та покришки галицької ритої кераміки прикрашені простими і кривими лініями та сочкуватими ямками, характерними для V гатунку групи А над Дніпром.

Вартий уваги орнамент з малих сторчових концентричних дужок,

²³⁾ Форма ця надто поширена, щоб наводити відповідну літературу; про Старчево дивись: V. J. Fewkes, Hetty Goldman, R. W. Ehrich, »Excavations at Starčevo, Yugoslavia«. Bulletin American School of Prehistoric Research. № 9, 1933. Ст. 33—54, табл. VIII, 3, 5. Боянська група: Vidra (Museum Municipului в Букарешті, скор. М. М. В.).

²⁴⁾ Кошилівці (М. Д.; Nadaczek, l. c., обр. 193, фіг. 1).

²⁵⁾ Голігради (М. Ш.); Кошилівці (М. Д.; Nadaczek, l. c., обр. 193, фіг. 15, 16).

²⁶⁾ Голігради (М. Ш.).

²⁷⁾ Тут вони без вушок. (M. V. F. IV. a, 432, 435, 505).

²⁸⁾ Голігради (М. Ш.).

²⁹⁾ Городниця н./Дн. (М. Д.); Залісся.

³⁰⁾ Козловська, l. c., обр. 6.

³¹⁾ Також з Кукутеня А знаний мені уламок покришки з доземо проверченим вушком, яка одначе правдоподібно мала ніжку (M. V. F.) IV. a, 543.

³²⁾ В М. Ш.

³³⁾ Козловська, l. c., обр. 3—5.

³⁴⁾ M. V. F. IV. a 541, 557. Schmidt, l. c., Formentafel A. 15.

що трапляється під вінцями грушкуватих пугарців і мисок³⁵) (Табл. I, 4). Оздоба ця виконана барвою виступає у Незвиському посуді. Дальші аналогії будуть наведені пізніше.

Галицька рита кераміка відповідає отже формами та орнаментикою ритому посудові Центральної України, а саме I та V. гатунку групи А, згідно з поділом Козловської. Також вироблення глини обох є подібне.

Про відношення її до інших неолітичних груп не можна сказати багато. Гернес і Козловський підкреслюють споріднення в техніці та орнаментатії з Бутміром³⁶). Єнни³⁷) припускає звязок її з Бікською ритомою керамікою (рівнобіжні спіралі, покришки). Менгін³⁸) приймає частинний вплив на українську ритомою кераміку з боку мадярсько-чеської волютової і Бікської групи; про певний генетичний звязок говорить теж Томпа³⁹).

Самозрозуміло, що українську ритомою кераміку не можна впроваджувати із згаданих груп. Ясне тільки споріднення ритомою посуду України з неолітичною керамікою Подунайщини (в першу чергу з Бікською та Потисько-ленделською групою), як у формах, так і в оздобі, що є чисто паскова. Треба підкреслити, що старші неолітичні вироби Волощини і Болгарії з т. зв. групи Боян А також визначаються ритомою та інкрустованою орнаментикою і виявляють до того ще інші ознаки споріднення. Здається, що рита орнаментатія кераміки належить взагалі до підстав неолітичної культури в Дністро-Дунайській області.

Треба підкреслити теж, що майже всі форми західньо-українського ритомою посуду, як і відповідних гатунків групи А, відповідають формам старшої помальованої кераміки Галичини, в першу чергу Незвиської.

З цього висновуємо, що рита кераміка не репрезентує ніякої окремої культури пранаселення в області мальованої кераміки, як це приймає Козловський⁴⁰), а належить разом з мальованими виробами тому самому народові.

В пізніших фазах західньо-української мальованої кераміки рита оздоба вже не стривається; її витиснув ефектовніший мальований орнамент.

³⁵) Кошилівці (М. Д.).

³⁶) M. Hörnnes, *Urgeschichte d. bild. Kunst in Europa* (Відень, 1912). Ст. 308; Kozłowski, l. c., ст. 119.

³⁷) W. Jenny. »Gefäßdekoration d. Donauländischen Kulturkreises«. M. A. G. W. LVIII, 1, 2. Ст. 20.

³⁸) M. Hörnnes - O. Menghin. *Urgeschichte d. bild. Kunst in Europa*. Ст. 790.

³⁹) Томпа, l. c.

⁴⁰) Kozłowski, l. c.

Незвиська кераміка.

Незвиською відміною можна означувати кераміку здоблену на червоно-брунатнім тлі білими зорами в чорній облямівці з чорним виповненням між ними. Чорна фарба може теж бракувати, або грати самостійну роль.

Незвиський посуд належить до найстарших знахідок Західньої України. Він походить з 8 місць (Більче-сад, Боришківці, Городниця н/Дн., Городниця н/Збручем, Кудринці, Незвиська, Сушківці, Верхняківці), але заступлений головно уламками і через те лишається без уваги.

Розкопи в Незвиськах зроблені 1925 р. дали велику кількість цієї кераміки і Козловський означив її слушно за окрему відміну та назвав разом з матеріалом з Городниці н/Дн., (який в суті значно пізніший) найстаршою мальованою керамікою Галичини.⁴¹⁾

Незвиська кераміка роблена з відмуленої глини; вона добре випалена, від жовто-червоної до цегляно-червоної; виїмково зеленаво-брунатної барви. Можна розрізнити порівнююче багато форм.

I. Треба навести поперше фрагмент посудини у вигляді оберненої грушки з Городниці н/Дн.⁴²⁾ (Табл. VI, 3), з низькою конічною шийкою, мабуть на ніжці. Її аналогії знані з Кукутенів А⁴³⁾ і т. зв. Дністерської групи української мальованої кераміки⁴⁴⁾. З другого боку відповідає вона подібним посудинам галицького ритого посуду, які одначе не мають ніжки. Це форма звичайна теж в ленделській групі середньої Європи.

Типову і важливу форму представляють черепки баняків з високою конічною шийкою і двома поземими вухами на череві.⁴⁵⁾ (Табл. II, 1, 2; VI, 1). Форма ця має свою аналогію у посудинах на ніжці старшої молдавської кераміки⁴⁶⁾ і розвивається у всіх пізніших фазах мальованої кераміки Західньої і Центральної України.

В Галичині знайдено теж фрагменти малих баняків з високою конічною слабо визначеною шийкою, правдоподібно без вух.⁴⁷⁾ (Табл. VI, 2). Подібно утворену шийку знаходимо теж в Кукутенях I.⁴⁸⁾ Форма ця трапляється також пізніше, у Городницькій фазі.

II. Дальша форма незвиської кераміки це глечикуваті амфорки з 2 поземо проверченими вухами під легко-розкритою шийкою;

⁴¹⁾ Л. с.

⁴²⁾ М. Д.; Nadaszek, l. с., обр. 126.

⁴³⁾ G. Wilke. Reallexikon der Vorgeschichte XI., табл. 35, a f. 2; M. V. F. IV. a 424, 456, 459; Schmidt, l. с. Табл. VI, 1; Formentafel A, 14.

⁴⁴⁾ М. Рудинський, „Досліди на Кам'яниччині“. З відомлення Укр. Арх. Ком. (1926). Табл. XXIX, 2.

⁴⁵⁾ Більче-сад. (Muzeum Akad. Umiejętności в Кракові, скор. М. А.); Городниця н/Дн. (М. А.; М. Д.); Сушківці (М. А.).

⁴⁶⁾ M. V. F. IV. a 425. Schmidt, l. с., Formentafel A, 13, табл. VIII, 5, але дещо відмінні, з розкритими вінцями і 4 вухами на долі.

⁴⁷⁾ Городниця н/Дн. (М. А.).

⁴⁸⁾ M. V. F. IV. a, 453. Малі банячки без вух мають тут деколи ломаний вичеревок і гостро визначену шийку (456).

вона відповідає амфоркам ритого посуду і згадані при тій нагоді аналогії важні теж для неї.

III. Низькі горщики незвиської кераміки ще незнані.

IV. Між незвиським матеріалом знайдено грушкуватий пугар з легко розкритими вінцями⁴⁹⁾ (Табл. VI, 5) і звичайний малий пугарець у вигляді грушки⁵⁰⁾ (Табл. II, 3, VI, 4).⁵¹⁾ Ці дві форми знані з першого ступеня Кукутенів.⁵²⁾ Крім того з'являються вони в Ерешдській групі⁵³⁾ де переважно мають рівне денце і в часто гостро профільовані.

II. Кераміка незвиська.
Die Nezvyška-Ware.

V. Незвиські миски є конічні з поземо продіравленими вушками⁵⁴⁾. (Табл. II, 4; VI, 7, 8), як в Кукутенях I⁵⁵⁾; вони можуть мати теж зубчасті вінця.⁵⁶⁾ (Табл. VI, 7). В Сушківцях знайдено фрагмент миски легко S-уватого профілю, яка так само відповідає старшим куку-

⁴⁹⁾ Незвиська, (М. Д.; Nadaszek, l. c. обр. 115); Городниця н./Дн. (М. Д.).

⁵⁰⁾ Незвиська, Кудринці (М. Д.).

⁵¹⁾ Геринович, „Нововідкриті трипільські стоянки на Кам'янецьчині“. Науковий Збірник XXI. Ст. 5 (Київ, 1926).

⁵²⁾ Wilke, Reallexikon... XI, Taf. 35 A. f. l. Але вони мають тут рівне дно напр. M. V. F. IV a, 428, 438, 458, 459, 505 і 448 (лише один без рівного дна); Schmidt, l. c. Formentafel A, 1 a-1.

⁵³⁾ László, „Les Types...“ Табл. V, 1.

⁵⁴⁾ Городниця н. Збр. (М. А.).

⁵⁵⁾ M. V. F. IV. a. 436, 498.

⁵⁶⁾ Городниця н. Збр. (М. Д.).

тенським⁵⁷⁾. З Городниці над/Дн. походять черепки профільованої миски^{57a)} (Табл. VI, 9), що рівнож стрівається в старшій верстві Кукутенів.

Дуже цікавий є фрагмент миски зі згрубілими вінцями звідтиж⁵⁸⁾, який вповні відповідає кукутенським із ступеня А⁵⁹⁾.

Знаємо теж відламок мисочки з вушком при денці⁶⁰⁾; подібні знаходяться в дністерській групі⁶¹⁾ і в Кукутенях А⁶²⁾.

VI. Покришки незвиської кераміки нагадують шолом⁶³⁾ (Табл. II, 5; VI, 10) і відповідають таким же з Наддніпрянщини.

VII. Знаємо теж уламок бінокля, якого поземо продіравлений лучник знаходиться цілком внизу⁶⁴⁾ (Табл. II, 6; VI, 11).

Знайдений так само фрагмент широкої порожньої „підставки“ („монокля“) з конічною мискою з дзвінкуватою долішньою частиною.⁶⁵⁾ Її профіль подібний до підставок семигородських⁶⁶⁾ і старших кукутенських⁶⁷⁾.

Цікаві деякі незвиські вушка напр. у плескатих продушених і доземо поверчених пупків⁶⁸⁾, як в середньо-європейській волютовій кераміці.

Оздоба покриває всю поверхню незвиських посудин. Її елементи є: обігові спіралі, волюти (прості закрути), петлі, меандри, зигзаги і т. п.

Обігові спіралі виступають у двох закрутах на баняхах (Табл. II, 2), амфорах і пугарах. Площа міжтим виповнена звичайними волютами і темними поперечними пасками. Звичайні волюти прикрашають теж „підставку“ з Городниці н/Збр., густі спіралі — уламок бінокля з Городниці н/Дн. (Табл. II, 4, 6) та фрагмент покоришки з Кудринців (Табл. II, 5).

На черепку вище згадуваної посудини у вигляді оберненої грушки з низькою конічною шийкою з Городниці н/Дн.⁶⁹⁾ і на фрагменті одної миски з вушком⁷⁰⁾ стріваємо складний мотив петель, тотожний

⁵⁷⁾ М. V. F. IV. а, 477.

^{57a)} М. Д.

⁵⁸⁾ М. Д.

⁵⁹⁾ М. V. F. IV. а. 457, 505 а.

⁶⁰⁾ Городниця н./Дн. (М. Д.).

⁶¹⁾ Рудинський, і. с. табл. XXIX, 1.

⁶²⁾ В Кукутенях миски ці є різної форми і не мають вушок біля дна (М. V. F. IV. а. 416, 418) Schmidt, і. с. Formentafel A, 6 в. Щодо одної ніжки з Городниці н./Дн. (М. Д.), то з її незграбности можна припускати, що вона походить з подібної посудини як старші кукутенські. Див. Schmidt, і. с. Formentafel A 11 b—с.

⁶³⁾ Кудринці (М. Д.).

⁶⁴⁾ Городниця н./Дн. (М. Д.).

⁶⁵⁾ Городниця н./Збр. (М. А.).

⁶⁶⁾ L á s z l ó, »Les types«, табл. VII, 3, 7.

⁶⁷⁾ Близькі пропорції і М. V. F. IV а 430; Schmidt, і. с. Formentafel A, 8 с.

⁶⁸⁾ Городниця н./Дн. (М. Д.).

⁶⁹⁾ М. Д.

⁷⁰⁾ Городниця н./Збр. (М. А.).

з орнаментами з Дністерської групи⁷¹⁾, Семигороду⁷²⁾ та старшої кукутенської кераміки⁷³⁾.

Меандровий орнамент виступає на відламку грушкуватого пугарця з Кудринців⁷⁴⁾ (Табл. II, 3) і на черепку з Городниці н./Дн. Цікава є оздоба у вигляді вздовж поділеного прямокутника⁷⁵⁾, яку стріваємо і в заліщицькій фазі. Ніжка одної посудини з Городниці н./Дн.⁷⁶⁾ була прикрашена рівнобіжними зигзагами; знаходимо теж і інші прямолінійні мотиви⁷⁷⁾.

Пугарі під вінцями мають часто оздобу з концентричних дужок⁷⁸⁾, орнамент, який ми пізнали вже в ритій кераміці. Це показує рівночасність двох гатунків. Але мотив цей є тісно зв'язаний з мальованим посудом і мусів повстати через об'яття спіральних мотивів. (Об'яття зі свого боку є текстильного походження). Цей орнамент знаний з дністрянської групи⁷⁹⁾ і Кукутенів I.⁸⁰⁾ Треба додати, що такі взори трапляються і в семигородській та старшій югославянській кераміці⁸¹⁾.

Шийки незвиських посудин мають часом оздобу розгалужених пасків⁸²⁾, які рівнож знаходимо у Дністерській групі⁸³⁾.

Важливий є один приклад прикрашення шийки баняка скісним паском між двома вертикальними, що ділить площу шийки діагонально на два трикутники (взір цей повторюється на шийці двічі)⁸⁴⁾ (Табл. II, 1). Цей орнамент розвивається далі в пізніших фазах галицької мальованої кераміки.

Бачимо отже, що незвиська відміна відповідає поліхромічній дністерській групі на Центральній Україні,⁸⁵⁾ з якою має спільні форми і оздоби; з другого боку незвиська кераміка подібна до старшої кукутенської, про що свідчить багаті тотожних форм і орнаментальних мотивів, з одною різницею, що вони в Кукутенях виконані позитивно білою барвою, а виступають з білого тла, „видобуті“ за допомогою брунатної барви та чорно облямовані. Проте кольоровий ефект є той самий. Отже незвиська відміна мусить бути сучасна

⁷¹⁾ Рудинський, I. с., табл. XXIX, 2.

⁷²⁾ László, »Les types...« табл. II, 3.

⁷³⁾ Wilke, Reallexikon... XI. Табл. 35 A. f. 1; M. V. F. IV a, 442. Schmidt, I. с. табл. III, 4.

⁷⁴⁾ М. Д., тотожний як на одній старшій посудині з Кукутенів. (M. V. F. II a. 441, 483) Schmidt, I. с. Taf. IX, 1, другий ряд.

⁷⁵⁾ Городниця н./Дн. (М. Д.).

⁷⁶⁾ (М. Д.).

⁷⁷⁾ Кудринці, Городниця н./Дн.

⁷⁸⁾ Городниця н./Дн. (М. Д.), Незвиська (М. Д.).

⁷⁹⁾ Рудинський, I. с. табл. XXIX, 1.

⁸⁰⁾ M. V. F. напр. IVa, 427, 428, 458, 460, 468; Schmidt, I. с. табл. II, 1; III, 1, 2; IV, 2, 4, 7; VI, 1–5; VII, 1; VIII, 1, 5, 6.

⁸¹⁾ Знані теж Югославянські аналогії з розкопів американської експедиції. Див. Fewkes, I. с. табл. X, 26, 27, 31, 32a, табл. XVIII.

⁸²⁾ Городниця н./Дн. (М. Д.); Кудринці (М. Д.).

⁸³⁾ Рудинський, I. с. табл. XXIX, 4.

⁸⁴⁾ Городниця н./Дн. (М. Д.).

⁸⁵⁾ Селища: Фридрівці, Бураківка, Кадіївці А.

принаймні частинно із старшими кукутенськими знахідками. Але треба сказати, що з інших осель старшої молдавської кераміки походить посуд мальований позитивно та майже ідентичний з незвиським.^{85a)}

Також в ерешдській групі виступає, що правда зрідка, позитивне біле мальовання в чорній облямівці на червоному тлі.⁸⁶⁾ Але звичайно поліхромічна семигородська кераміка уживає білої фарби для „видобуття“ wzorів з червоного гла, облямовуючи їх опісля чорною барвою. Але вже сама трихромія свідчить про безсумнівний часовий і культурно-стилістичний зв'язок. На спорідненість незвиського посуду з кукутенською та ерешдською керамікою вказували вже Козловський і Чайльд.⁸⁷⁾ Також в найстаршій неолітичній культурі Волощини, а саме в так званій групі Боян А.⁸⁸⁾ виступають широкі волути в різьбленій техніці намальовані білою або червоною фарбою, і загальним схопленням подібні до незвиських.

Можна навести теж стилістичні аналогії з Тесалії, напр.: чорно облямовані білі wzори на червоній підмалівці в Димінській фазі (гатунок $\beta_3 \beta$ згідно з Цунтасом) або комбінація спіралі та меандру на одній і тій самій посудині питома як для Диміні (гатунок $\beta_3 \alpha$), так для незвиської кераміки. Не треба думати при пряму генетичну залежність незвиської кераміки від Димінської або навпаки. Це явище належить пояснити спільним походженням або спільним щодо стилю середовищем, в якому повстали обидві групи. Це відповідає приблизно поглядам Чайльда⁸⁹⁾, який приймає спільний первовзір для Димінської і східноєвропейської мальованої кераміки.

Більшість форм незвиської відміни тотожна, як вказано, з формами ритої кераміки. Це доводить не лише одночасність обох груп, але й те, що вони належали одному народові. Мальований незвиський посуд не є ані імпортованим, ані культурою зайшлого населення, як це приймає Козловський чи Антоневич⁹⁰⁾, а тільки кращим керамічним виробом тої самої культури та місцевої продукції.

Мальована кераміка в Західній Україні подібно як у Молдавії та Югославії виступає в повному розвитку вже в найстарших ступенях; це доводить, що її поява не є викликана чужим полудневим впливом, а становить частину культурної спадщини, яку ці племена принесли із своєї первісної батьківщини.

^{85a)} Напр. Fedeleseani (Museul National de Antichitate в Букарешті).

⁸⁶⁾ J. Teutsch. »Die spätneolithischen Ansiedlungen...« Mitl d. Pr. Kom. I. Відень. Обр. 91, 92, 110, 135, 139, 143.

⁸⁷⁾ Kozłowski, l. c. ст. 106, 157.

G. Childe, The dawn of European civilisation, ст. 157.

⁸⁸⁾ J. Nestor, »Zur Chronologie d. rumän. Steinzeit«, Pr. Z. XIX (1928) H. 3/4 ст. 113.

⁸⁹⁾ G. Childe, The East European Relation of the Dimini Culture. Ст. 260.

⁹⁰⁾ Wl. Antoniewicz, Archeologia Polski. Ст. 69.

Жолобкована кераміка.

Ця відміна є зроблена на вигладженій поверхні дбайливо виконаними взорами, що складаються з жолобків і ямок. Вона виступає в Галичині тільки на двох місцях: в Городниці н./Дн.⁹¹⁾ та Голіградах⁹²⁾.

Виріб глини є подібний як у мальованого посуду, випал добрий, барва сіро-жовта. Жолобкована кераміка заступлена головно черепками.

I. Знайшлися уламки великих баняків з конічною шийкою та скісно жолобкованим вичеревком⁹³⁾. Форму цю ми вже бачили у ритій та незвиській кераміці.

Цікавою формою, що її аналогії в українській області мені не знані⁹⁴⁾, є черевата посудинка із стіжкуватою, дещо опуклою шийкою, розкритим вінцем і з доземо проверченими вушками на череві. Вичеревок прикрашують вертикальні канелюри, дно відділене двома поземими жолобками⁹⁵⁾ (Табл. VII, 2).

II. Форма, тобто амфори, між матеріалом цієї відмини зовсім не заступлені.

III. Доказом сучасности з мальованими посудом може бути фрагмент одного горщика S-уватого профілю з Городниці н./Дн., оздобленого недбалим взором з поземих і сторчових вижолоблених а потім червоно помальованих пасків.

IV. Не чужі мальованій кераміці є теж малі грушкуваті пугарці з розкритими вінцями та горизонтально проверченим вушком на череві.⁹⁶⁾ Форма ця є звичайна у старшому шипинецькому посуді Галичини, в Семигороді та старшій Кукутенській кераміці⁹⁷⁾.

Цікаві є рештки пугарців, з розкритими вінцями здоблених під шийкою рядком ямок, а на вичеревку доземими або скісними жолобками. Ці канелюри можуть теж творити волоти⁹⁸⁾. Згадані пугарці не різняться багато від звичайних грушкуватих форм старшої галицької кераміки, але мають рівне денце і гостро профільовані вінця (див. прим. 97).

Один уламок з Городниці н./Дн. походить з череватої посудинки з низькою вальцюватою шийкою та згрубілим дном. Вичеревок є вертикально канельований і відділений від дна двома поземими жолобками (Табл. VII, 1). Профілем нагадує вона дещо пугарці з вальцюватою шийкою з заліщицької групи.

V. Знайдено теж фрагменти конічних мисок з опуклим дном,

⁹¹⁾ М. А.

⁹²⁾ М. Ш.

⁹³⁾ Голігради, Городиця н./Дн.

⁹⁴⁾ Тільки в Кукутенях I. знайдено щось подібне. (М. V. F., IV, а, 777). Порівняй: Schmidt, l. c., Formentafel A, 11 а—с.

⁹⁵⁾ Городниця н./Дн.

⁹⁶⁾ Городниця н./Дн.

⁹⁷⁾ М. V. F. IV а, 542, 578, 777. Schmidt, l. c., табл. X, 1, перший ряд; Formentafel A, 1, а, б, с.

⁹⁸⁾ Голігради, Городниця н./Дн.

оздоблених жолобкованими овалами⁹⁹⁾ (Табл. VII, 4) і уламок миски з розкритим вінцем та рівним дном здобленої відтиском зубатого коліщатка¹⁰⁰⁾ (Табл. VII, 3). Ці миски загально нагадують миски старшої мальованої кераміки з Галичини.

VI. Трапився так само черепок жолобкованої покритишки¹⁰¹⁾ подібної форми, як у місцевій старшій мальованій кераміці та канельованому посуді з Кукутенів I.¹⁰²⁾

VII. Біноклі жолобкованої кераміки не знаємо в Центральній Україні. Як виходить з коротких справоздань, галицькій жолобкованій кераміці відповідає формами і оздобою третій ґатунок посуду т. зв. борисківської групи¹⁰³⁾ та поповгородська відміна.¹⁰⁴⁾

Обидва ґатунки виступають разом з ритою керамікою близькою до ритою посуду з Західньої України. Нарешті зовсім безпечні аналогії знаємо з Кукутенів А. Дальші знаходяться на Балканах та в Семигороді, але вони є загальнішого характеру.

На основі аналізу форм та знахідок поза Галичиною треба прийняти одночасність Західньо-Української жолобкованої кераміки з ритою та незвиською; її можна уважати за вишуканий кінцевий етап розвитку ритою посуду.

Старша шипинецька кераміка.

Цю відміну визначає негативний орнамент, виконаний чорною барвою на червоному тлі, облямований чи підкреслений тонкими білими лініями.

Старша шипинецька кераміка досі не наводилася в літературі Галичини, хоч є вона заступлена в чотирьох селищах (Більче-сад, Городниця н./Дн., Городниця н./Збр., Заліщики). Знана вона є натомість із Шипинців на Буковині, де творить першу (А) культурну верству.¹⁰⁵⁾

Називаючи цю відміну старшою шипинецькою, підкреслюємо її звязок з селищами на правому березі Дністра та одночасно відрізняємо її від пізнішого шипинецького посуду (Шипинці В).

Старша шипинецька кераміка вироблялася з глеюватої глини, була добре випалена і мала зеленаво-брунатну фарбу. Дотепер знаємо тільки уламки посуду.

⁹⁹⁾ Голігради, Городниця н./Дн.

¹⁰⁰⁾ Городниця н./Дн.

¹⁰¹⁾ Голігради.

¹⁰²⁾ М. V. F. IVa, 777, 778.

¹⁰³⁾ Курінний, „Розкопи біля Томашівки“, Звідомл. 1926, табл. IX, 8; Спідци, „Раскопки глин. площадок...“ Извѣстія Имп. Арх. Ком. XII (1904), ст. 87—118, обр. 35; Ka i n d l, „Prähistorisches aus Bukowina“, Jahrb. d. Zentr. Kom. (Відень), I, ст. 97, обр. 105.

¹⁰⁴⁾ М. Рудинський, „Поповгородський вияв культури мальованої кераміки“, Антропология III.

¹⁰⁵⁾ Naturhistorisches Museum у Відні (скор. N. H. M.) та М. Ш.; G. Child: „Shipenitz: a Late Neolithic Station with Painted Pottery in Bukowina“, J. R. A. I. VIII.; V. Ka n d y b a, Schipenitz, Kunst und Geräte eines Neolithischen Dorfes, Відень, 1937.

I. Часті є фрагменти баняків з гостро відзначеною шийкою та двома поземими вухами, або сторчово поверченими дірочками на вичеревку¹⁰⁶ (Табл. III, 1, 2; Табл. VIII, 1). Вони подібні до незвиських. Тотожні черепки походять з самих Шипинців¹⁰⁷.

Заступлені також менші банячки без вух.¹⁰⁸)

II. Амфори цієї групи ще неznані.

III. Дальшу форму становлять грушкуваті горщики з опуклим

III. Кераміка старша шипинецька.
Die Šypynci-A-Ware.

дном¹⁰⁹) (Табл. III, 3, Табл. VIII, 2). Подібні знахідки зроблено також у Шипинцях.¹¹⁰)

IV. Заступлені також фрагменти малих грушкуватих пугарців з горизонтально поверченими дірочками на вичеревку¹¹¹) (Табл. III, 4; Табл. VIII, 3, 4), які стверджено рівнож в Шипинцях.¹¹²) Ця форма ха-

¹⁰⁶) Більче-Сад (М. А.); Городниця н./Дн. (М. Д.); Заліщики (М. Ш.).

¹⁰⁷) М. Ш. 2385.

¹⁰⁸) Заліщики (М. Ш.).

¹⁰⁹) Більче-Сад (М. А.); Городниця н./Дн. (М. А.); Заліщики (М. Ш.).

¹¹⁰) М. Ш. 2393.

¹¹¹) Заліщики (М. Ш.).

¹¹²) М. Ш. 2396, 2443, 2414.

ракетристична для старшої кукутенської кераміки А¹¹³) та Ерешду¹¹⁴), де ці пугарці мають одначе плоске денце.

V. Миски шипинецької відміни досі ще незнані.

VI. Покришки цієї кераміки в Галичині є шоломуваті, гостро або мягко профільовані і мають звичайно два вушка¹¹⁵) (Табл. III, 5; Табл. VIII, 5; 6). Мягко профільовані покритки з плескатим денцем є мені знані із Семигороду.¹¹⁶)

VII. З біноклів знайдені тільки малі уламки. Вони мали високу спідню частину і широкий лучник зовсім внизу.¹¹⁷) (Табл. III, 6; Табл. VIII, 7), чим нагадують біноклі незвиські.

Орнамент старшої шипинецької кераміки покриває всю поверхню посудин і складається з обігових спіраль, простих волют, зигзагів, взорів у вигляді W і т. д. Кераміка ця навіязує своєю трихромією і деякими зображеннями (обігові спіралі, волюти) до незвиської. Зокрема один черепок з самих Шипинців¹¹⁸) виявляє близьке споріднення з незвиським мальованням: виступає тут подібне виповнення площ між спіралями, а саме білими поперечним лініями (в незвиській відміні були це чорні паски). Властивий орнамент шипинецького посуду білі позитивні (як у незвиській кераміці), S-уваті спіралі нагадують одначе кукутенські мотиви.

Можна сказати, що звичайні шипинецькі виробки наближаються до трихромної старшої кукутенської і семигородської кераміки і так само своїми негативними зображеннями шипинську відміну разом з кукутенською треба одначе протиставити ерешденській, як і групу з темним мальованням (фарба, що „видобуває“ з тла взори, є тут чорна, в Семигороді — біла).

Шипинецькі орнаменти загальним своїм стилем нагадують також оздобу деяких бікських посудин¹¹⁹). Можна висловити припущення, що і шипинецький орнамент з тонких рівнобіжних білих ліній і подібна густа декорация мальованих бікських виробів, — обидвоє чужі техніці мальовання, повстали до первісної ритої та інкрустованої оздобі. У випадку старшої шипинецької кераміки міг би це бути місцевий ритий посуд, якого орнаменти виконані гребенем були правдоподібно інкрустовані.

Щодо відношення до незвиської кераміки, то треба сказати, що при однакових формах шипинецька відміна виказує молодший характер. Орнаменти тут витонченіші, починається розпад спіральної оздобі на прості волюти і взори у вигляді W зовсім, як в середньоевропейській пасковій кераміці. Міродайним є одначе, що старшу шипинецьку відміну знайдено разом з заліщицькою, що має виразно молодший характер і розвивається згодом у молодшу мальовану кераміку Західної України.

¹¹³) M. V. F. IV. a. 427, 431, 453, 460, 460 b, 468. Schmidt, I. c., Formentafel A, 1 a, b, c.

¹¹⁴) Laszlo, »Les types...« Обр. 10, 13.

¹¹⁵) Залішки (М. Ш.).

¹¹⁶) Laszlo, I. c., табл. X. 2.

¹¹⁷) Городниця н./Дн. (М. А.); Залішки (М. Ш.).

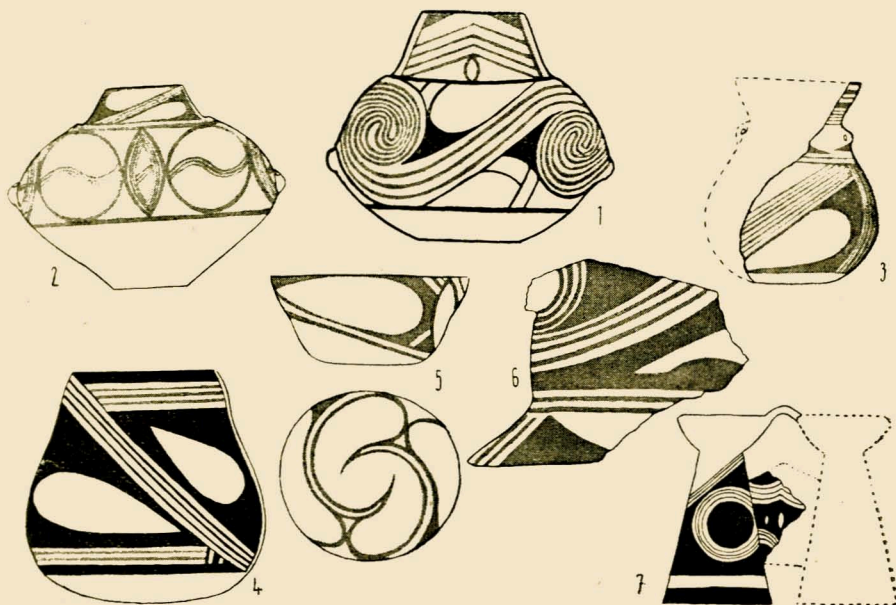
¹¹⁸) N. H. M. 50983.

¹¹⁹) Tompa, I. c., табл. XLVII, 2, XLVIII, 1, 2, XLIX, 1.

Заліщицька кераміка.

Заліщицькі вироби були здоблені на білому тлі барвою чорною і червоною, або одною з них. Цю кераміку досі не визначувано, як окрему відміну. Проте вже розкопи Осовського принесли багато її на денне світло.

Знаємо її сьогодні з 13 місцевостей (Більче-Сад, Бучач, Филипківці, Городниця н/Дн., Городниця н/Збр., Лишковці, Новосілка Костюкова, Стрільківці, Щитівці, Васильківці, Вигнанка, Заліщики).

IV. Кераміка Заліщицька.
Die Zališćyky-Ware.

Заліщицьку кераміку вироблювано з відмуленої глини; є вона добре випалена та має біло-жовтаву барву. Заступлено багато форм.

I. Часто стріваємо баняки з гостро визначеною конічною шийкою і двома вертикально проверченими пупками на вичеревку¹²⁰⁾ (Табл. IV, 1, 2, IX, 1); вони нагадують форми незвиські і старші шипинецькі; впадає в очі одначе частий перехід вух у малі пупки.

¹²⁰⁾ Більче-Сад (М. А.); Бучач (М. V. F. IV с, 2); Городниця н./Дн. (М. Д.); Новосілка (М. Ш.); Васильківці (М. А.); Вигнанка (М. А.); Верхняківці (М. А., М. Д.); Заліщики (М. Ш.); G. Ossowski, *Cmentarzysko ciałopalne w Wasylkowcach*, табл. II, 3, 10, 12; *Zb. Wiad.*, XV, табл. III, 14.

Подібні баняки виступають в центральноукраїнській групі А, в її ІІ гатунку¹²¹). Також з Дністерської групи відомі подібні форми, але з розкритими вінцями.¹²²) Такі вінця трапляються зрештою і в Галичині¹²³) (Табл. ІХ, 3). Профіляцією заліщицьким банякам відповідають численні примірники ерешдської кераміки.¹²⁴) Кілька заліщицьких баняків мало вертикальні вуха¹²⁵), часом є вони без них взагалі^{125а}) (Табл. ІХ, 2).

ІІ. Дальшою формою є глечикуваті амфори з двома горизонтально поверченими вушками під легко закритою або зашморгнутою шийкою, без різко відзначеного дна.¹²⁶) (Табл. ІV, 3; ІХ, 4—6). Вони виглядають подібно як відповідні форми ритої незвиської та шипинецької кераміки. Аналогії поза ритим посудом Наддніпрянщини зустрічаються також в Кукутенях І¹²⁷) та в Семигороді¹²⁸) де ці амфорки мають різко визначене денце.

ІІІ. Форма незнана з досі описаних відмін. Це низькі горщики з S-уватим профілем, без різковизначеного дна¹²⁹) (Табл. ІХ, 10). Ці горщики здається повстали з грушкуватих горщиків старшого посуду. Пізніше розвиваються вони в молодших фазах галицької мальованої кераміки, дістаючи різко визначене дно. Грушкуваті горщики або горщики з S-уватим профілем завжди з виразним дном, поширені в ерешдській кераміці¹³⁰).

Цікаві є серед заліщицького матеріялу черепки череватих низьких горщиків з лійчастою шийкою та часом з двома вухами під нею¹³¹). Поза тим форма ця znana тільки з городницької фази Галичини.

ІV. Між заліщицьким посудом стверджено також фрагменти грушкуватих пугарів без виразного дна¹³²). (Табл. ІХ, 9); отже подібних як у старшій шипинецькій кераміці. Часто одначе виступають малі грушкуваті пугарці з опуклим денцем¹³³); деякі з них є еліптичного

¹²¹) Козловська, І. с., обр. 12; Хвойка, „Кам. вѣкъ . . .“, табл. XXVIII, 7, 10.

¹²²) Рудинський, І. с., табл. XXIX, 5.

¹²³) Филипківці (М. Д.); Васильківці (М. А.); Городниця н./Дн. (М. Д.); Залісся (М. Д.).

¹²⁴) Laszlo, »Les types«, табл. IV, 13, 14, 16, 17; »Stations . . .«, обр. 29, 31.

¹²⁵) Филипківці Городок; Новосілка (М. Ш.); Васильківці (М. А.); Заліщики (М. Ш.).

^{125а}) Городниця н./Дн. (М. Д.).

¹²⁶) Більче-Сад (М. А.), Филипківці, Городниця н./Дн. (М. А., М. Д.), Новосілка (М. Ш.), Стрільківці, Васильківці (М. А.), Верхняківці; Вигнанка (М. А.); Заліщики (М. Ш.); Ossowski, Zb. Wiad, XIV, табл. II, 26, 13; Zb. Wiad, XV, табл. III, 15.

¹²⁷) Примітка 15 і також М. V. F. IV а, 503, з характерично „зашморгнутими“ вінцями.

¹²⁸) Laszlo, »Les types«, табл. IV, 9.

¹²⁹) Більче-Сад (М. А.); Ossowski, »Sprawozdanie IV . . .«, Zb. Wiad, XVIII.

¹³⁰) Laszlo, »Les types«, табл. II, 4, 14.

¹³¹) Більче-Сад (М. А.); Заліщики (М. Ш.).

¹³²) Городок (М. А.); Стрільківці; Верхняківці; Заліщики (М. Ш.).

¹³³) Більче-Сад (М. А.); Городок (М. А.); Стрільківці; Верхняківці (М. А.); Вигнанка (М. А.); Заліщики (М. Ш.). Ossowski, Zb. Wiad, XV, табл. III, 15.

перерізу¹³⁴). Пугарці подібні до заліщицьких, знані також в Центральній Україні¹³⁵).

Деякі заліщицькі пугарі мають вальцювату шийку¹³⁶). На них можна вперше ствердити рівнобіжний розвиток другого роду пугарів, що виразніше видний у молодших фазах мальованої кераміки.

Вімок творить великий пугар з розкритими вінцями з Більча.^{136a}) (Табл. IX, 8). Відокремлену появу становить пугарець з Вигнанки;¹³⁷) він має вже майже гостру профіляцію (двохконічну) і оздобу у вигляді темного сегменту з дужкою, що все разом характеристичне для молодшої мальованої кераміки, головню для більчецької відміни.

V. Миски заліщицького посуду є конічні, або легко випуклі.¹³⁸) (Табл. IX, 13); деякі опуклі примірники мають чотири вуха¹³⁹) як миски більчецької фази. В Більчі-Саду¹⁴⁰) знайдено миску з S-уватим профілем. Цікаві є конічні миски без гостро визначеного дна.¹⁴¹) (Табл. IX, 14, 17, 18), що можливо служили також як покритки. Варті уваги профільовані миски; вони випуклі з дещо зашморгнутими вінцями. (Табл. IX, 15), або двухконічні¹⁴²) (Табл. IX, 16); форма ця znana також з Кукутенів А¹⁴³) і є типова для цілого подунайського неоліту.

VI. Заліщицькі покритки є шоломуваті, м'яко профільовані з двома поземо¹⁴⁴) (Табл. IX, 20), або вертикально.¹⁴⁵) (Табл. IV, 6; IX, 19) подіравленими вушками. В центрально-українській групі А виступають зовсім ідентичні форми.¹⁴⁶) Також з Семигороду знані подібні покритки, там вони мають одначе рівне денце.¹⁴⁷)

VII. Маємо теж кілька фрагментів біноклів заліщицької відміни. Пів бінокля з Більча-Саду¹⁴⁸) (Табл. IV, 7) має конічні мисочки, високу конічну спідню частину і широкий плескатий лучник майже в долині, отже відповідає в своїх загальних рисах незвиським і старшим шипинецьким. Уламки біноклів з Городниці н./Дн. і Заліщик.¹⁴⁹) (Табл. IX, 21) виказують півкулясті миски, конічний прогнутий спід та посунений вище лучник. Ця форма виглядає на дещо більше розвинену.

¹³⁴) Більче-Сад (М. А.).

¹³⁵) Рудинський, І. С., Кадівці В.

¹³⁶) Городниця н./Дн., Заліщики (М. Ш.).

^{136a}) Більче-Сад (М. А.).

¹³⁷) М. А.

¹³⁸) Новосілка (М. Ш.); Стрільківці, Васильківці (М. А.); Заліщики (М. Ш.); Ossowski, Zb. Wiad, XIV, табл. II, 2, 6; Zb. Wiad, XV, табл. III, 12.

¹³⁹) Більче-Сад (М. А.).

¹⁴⁰) М. А.

¹⁴¹) Більче-Сад (М. А.); Вигнанка (М. А.).

¹⁴²) Городниця н./Дн., Заліщики (М. Ш.) — (обидва роди).

¹⁴³) Вінця тут однак більше „зашморгнути“. (М. V. F. IV a 490).

¹⁴⁴) Більче-Сад (М. А.); Филипківці; Городниця н./Дн.; Заліщики (М. Ш.).

¹⁴⁵) Бучач (М. f. V.); Лышківці (М. Д.); Стрільківці, Щитівці, Васильківці (М. А.), Заліщики.

¹⁴⁶) Куринний, „Колодисте“. Звiдомл. 1926. Табл. XIII, 2.

¹⁴⁷) László, „Les types“, Табл. X, 2.

¹⁴⁸) М. А. Ossowski, Zb. Wiad, XVIII.

¹⁴⁹) М. Ш.

Такий піднесений на середину лучник мають два слабо профільовані біноклі з двох інших знахідок¹⁵⁰) та фрагмент із Шипинців.¹⁵¹)

Один бінокль з Городниці н/Дн. виявляє вже добре розвинені спідні мисочки, але не посідає взагалі дужки^{151a}) Табл. IX. 22)

Грубий немальований посуд, що був знайдений разом з заліщицьким, має обробітку глини подібну як риті вироби. Можна розрізнити дві форми. Поперше є це фрагменти череватих горщиків з лійкуватою шийкою і карбованими або прикрашеними відтисками пучок вінцями¹⁵²) (III форма). Своім профілем і орнаментом (карбування краю) наближаються вони до гатунків гребінцевої кераміки, що її знайдено разом з заліщицьким товаром. Маємо тут можливо її вплив на грубий хатній посуд заліщицької фази. Іншу форму заступають уламки конічних або легко випуклих мисок (форма V), з горизонтально поверненими вухами або пупками під краєм.¹⁵³) Деякі мають рубчатий беріг, легко рити оздобу¹⁵⁴) або плястичні пружки з відтисками пучок.¹⁵⁵)

Мальований орнамент заліщицького товару покриває всю поверхню посудин і тільки у баняків лишається спідня частина не прикрашена. Елементи декорації це: паски тонких рівнобіжних ліній, многократні тонкі обігові спіралі, широкі паси (звичайно чорні), що служать для облямівки лінійних взорів звичайно червоних і т. д.

Деякі баняки з Більча-Саду¹⁵⁶) прикрашені обіговими рівнобіжними спіралями у двох або чотирьох звоях. (Табл. IV, 1). На одній посудині звідтиж бачимо 4 сочкуваті взори, сполучені тангентами з рівнобіжних ліній. Інші уламки з Більча-Саду мають 2 еліпси й 2 сочки з тангентами. (Табл. IV, 2). Подібно прикрашений баняк знайдено також в Городниці н/Дн.¹⁵⁷) Ці взори повстали без сумніву з розпаду заліщицьких спіраль. Прогнутий пасок тонких ліній, що часто виступає в еліпси або сочці, означає первісний закрут обігової спіралі.

Треба зазначити, що подібні фігури з тангентами або без них виступають на мальованому посуді центрально-української групи А (II. гатунок за Козловською).

Останки спіралевої оздобу у вигляді концентричних сочок можна розпізнати також на інших формах заліщицького товару напр. на горщиках S-уватого профілю з Більча-Саду¹⁵⁹) та на фрагменті бінокля з Городниці н/Збр.¹⁶⁰)

Деякі баняки¹⁶¹) були прикрашені обіговими спіралями спеціаль-

¹⁵⁰) Городниця н./Збр. (М. А.), Верхняківці (М. А.).

¹⁵¹) М. А.

^{151a}) М. Д.

¹⁵²) Залішки (М. І.).

¹⁵³) Васильківці (М. А.), Залішки (М. Ш.).

¹⁵⁴) Стрільківці (М. Ш.).

¹⁵⁵) Шитівці.

¹⁵⁶) М. А.

¹⁵⁷) М. Д.

¹⁵⁸) Хвойка, „Кам. вѣкъ . . .“, табл. XXVIII, 7.

¹⁵⁹) М. А.

¹⁶⁰) М. А.

¹⁶¹) Городниця н./Дн.; Лижківці (М. Д.); Стрільківці, Васильківці (М. А.); Верхняківці (М. А., М. Д., М. Я. К.).

ного роду. Вони складаються з одного паска і, здається, були виконані білою фарбою на природній поверхні посудини, по чім простір між звоями виповнювано чорною барвою. Біла фарба здебільшого розпустилася в землі, так що тепер бачимо тільки прецизні ясні видобуті спіралі на темному тлі. Орнамент цей нагадує прості білі спіралі незвиського, а передовсім шипинецького гатунку, з тою ріжницею, що в цих двох відмінах біла фарба накладалася позитивно на брунатну або чорну поволоку. Конічна шийка заліщицьких баняків часто ділилася вертикальними пасками на два поля і була прикрашена дуже характеристичним орнаментом: здовж краю і під сподом паски з рівнобіжних тонких ліній, сполучені скісним паском, що біжить від ліва з гори на право вниз. Трикутні площі, що так повстають, покриті чорною фарбою, що вилишає міддаловаті фігури білого поля.¹⁶²⁾ (Табл. IV, 2).

Ці взори означив Єнни¹⁶³⁾, як „орнамент очей“ і вважав їх за аналогію до сузьких. Є це одначе чисто декоративний елемент, що стоїть правдоподібно у звязку з тангентами, як продуктом розпаду обігових спіраль. Міддаловатий мотив як виходить, є технічного походження. Первовзір цього орнаменту знаходимо вже на незвиських баняках, а саме у випадку, де скісний пасок ділить чотирикутну площу на два трикутні поля. В заліщицькій кераміці, де поволока не червона а біла, розпливаються чорні широкі паски, що облямовують тонкі рівнобіжні лінії в кутах до тої міри, що з первісних трикутних площ тла повстають міддаловаті фігури. В українській мальованій кераміці дуже багато прикладів „розпливання“ пасків в місцях дотику, прим. на мисках з галузковим орнаментом.

Можна прослідити теж дальший розвиток описаних заліщицьких мотивів; на деяких посудинах заліщицької і городницької фази зникають горизонтальні і лишаються тільки скісні паски, яких облямівка представляє обтату міддаловату фігуру. Такі похідні взори виступають також у Центральній Україні.¹⁶⁵⁾

Заліщицькі грушкуваті пугарі є звичайно¹⁶⁶⁾ (Табл. IV, 4) прикрашені на обох сторонах подібно, як шийки баняків, можуть одначе бракувати тут горизонтальні паски.¹⁶⁷⁾

Подібно прикрашені глечикуваті амфорки¹⁶⁸⁾ (Табл. IV, 3) і одна низька грушкувата посудина з Більча-Саду¹⁶⁹⁾

Один пугар з довгою розкритою шийкою з того самого селища¹⁷⁰⁾ (Табл. IX, 8) оздоблює широка обігова спіраль у двох звоях обрамлена гірляндами з тоненьких ліній. Форма і орнамент цього пугара

¹⁶²⁾ Більче-Сад (М. А.), Городниця н./Дн.

¹⁶³⁾ Јенну, І. с., ст. 89.

¹⁶⁴⁾ Більче-Сад (М. А.), Васильківці (М. А.).

¹⁶⁵⁾ Рудинський, І. с., табл. XXIX, 5.

¹⁶⁶⁾ Більче-Сад (М. А.); Васильківці (М. А.); Вигнанка (М. А.); Залішки (М. Ш.).

¹⁶⁷⁾ Вигнанка (М. А.).

¹⁶⁸⁾ Залішки (М. Ш.).

¹⁶⁹⁾ М. А.

¹⁷⁰⁾ М. А.

нагадують дещо одну посудину моравської мальованої кераміки з Горакова,¹⁷¹⁾ вона має, правда, замість спіралі концентричні кола.

Горщики S-увагого профілю¹⁷²⁾ прикрашають червоні чорно облямовані еліпси й півкола на білому тлі. Ці взори виступають в українській мальованій кераміці дуже рідко і становлять добру аналогію до орнаменту споріднених форм семигородської групи. В Семигороді, що правда, червоний, чорно облямований орнамент є негативний, „видобутий“ з тла з допомогою білої фарби, одначе барвний ефект є той самий.

Заліщицькі миски мають часто мотив „виру“, витворений з двох загострених язиків, що „видобувають“ з тла динамічний взір „бікветра“¹⁷³⁾ (Табл. IV, 5). Одна покришка¹⁷⁴⁾ мала концентричні кола з тангентами з тонких ліній (Табл. IV, 6), друга¹⁷⁵⁾ — оригінальний взор у формі поздовжно поділених чотирикутників.

На однім біноклю з Заліщик¹⁷⁶⁾ бачимо по обох сторонах мотив скісного паска з тонких ліній (див. також табл. IV, 7).

Поодиноким виступає шахівницевий взір,¹⁷⁷⁾ досі невідомий ні в Галичині ні в цілій Україні. Не треба його зразу звязувати із сузькими або димінійськими аналогіями; мотив цей такий простий, що мусів зявитися самостійно в багатьох місцях, особливо коли візьметься під увагу його текстильне походження. Так знаємо його з волоської, болгарської, югославської і бікської кераміки.

Між іншими оздобами цікаві кратковані трикутники; вони висять¹⁷⁸⁾ або висять і стоять¹⁷⁹⁾ так, що між ними повстає зигзагований негативний пасок.¹⁷⁹⁾ „Видобути“ з тла зигзаги виступають також в Кукутенях.¹⁸⁰⁾ Важливий є один фрагмент покришки з „видобутими“ темною барвою з ясного тла сочкуватими мотивами.¹⁸¹⁾ Вони відповідають орнаментові одної посудини з центрально-української групи А¹⁸²⁾ та виступають пізніше в Галичині в городницькій фазі.

У питанні відношення до сусідніх культур виказує заліщицька кераміка як і старша шипинецька звязки з Семигородом. Стосується це в першій мірі до її характеристичних взорів (еліпси, кола, прямолінійні мотиви), а далі і до форм посуду, що правда типових для всієї старшої мальованої кераміки Галичини (баняки, амфори, горщики, грушкуваті пугарі ітд.) Багато аналогій існує теж в Кукутенях I та між архаїчним матеріалом з II. верстви.

¹⁷¹⁾ Červinka, »O pokolení skrčených koster na Moravě«, Moravské Starožitnosti II. Обр. 58.

¹⁷²⁾ Більче-Сад (М. А.).

¹⁷³⁾ Більче-город (М. А.).

¹⁷⁴⁾ Залішки (М. Ш.).

¹⁷⁵⁾ Лишківці (М. Д.).

¹⁷⁶⁾ М. Ш.

¹⁷⁷⁾ Більче-Сад (М. А.).

¹⁷⁸⁾ Більче-Сад (М. А.).

¹⁷⁹⁾ Верхняківці (М. А.).

¹⁸⁰⁾ М. V. F. IV a, 49, 412, 453 b, 469.

¹⁸¹⁾ Більче-Сад (М. А.).

¹⁸²⁾ Хвойка, „Кам. вѣкъ“, табл. XXVIII, 10.

Важливі є нечисленні аналогії, знайдені разом з ритим товаром в групі А Наддніпрянщини (II. ґатунок за Козловською); вони виказують біле ґрунтування, еліптичні і сочкуваті мотиви тощо. Вони доказують, що рита кераміка тривала на периферичних областях трипільської культури довше ніж на Західній Україні, де її разом з незвиською відміною заступили вироби шипинецький і заліщицький. Загальним стилем заліщицька декорація подібна до тессальського ґатунку $\beta_3 \beta$. Цей товар є переважно прикрашений тонкими червоними і чорними лініями на білому тлі; ця подібність одначе надто загального характеру.

Певні аналогії можна знайти нарешті в густому орнаментуванні бікської кераміки¹⁸³) але їх належить віднести на рахунок однакового мистецького відчуття людности цих споріднених культур.

Заліщицькі вироби зраджують своїм темним орнаментом на ясному тлі та його елементами (рівнобіжні обігові і розбиті спіралі, прямолінійні взори і т. д.) в типологічному розумінні молодший характер ніж разом з ним знайдений шипинецький посуд. Заліщицька кераміка переходить безпосередньо у городницьку відміну. Кольористичний ефект тонких, червоних, чорно облямованих ліній на білому тлі заліщицького ґатунку проте по суті є той самий, що тонких білих ліній на червоному тлі з чорним виповненням площ шипинецької кераміки. На сучасність, бодай частинну, обох товарів поза умовинами знахідок вказують теж посудини прикрашені одночасно обома способами.

Гребінцева кераміка.

Кераміка з гребінцевою оздобою була найдена на Західній Україні з усіма мальованими відмінами і то вже при перших розкопках. Роблена вона з недоброї глини, змішаної з товченими черепашками. Випал злий; барва сіра аж до темно-бурої.

Козловський знайшов у Незвиських рядом з ритим і незвиським посудом черепки з відтисками скрутів шнура на вінцях.¹⁸⁵)

Разом з заліщицьким і старшим шипинецьким матеріалом викопано фрагменти череватих горщиків з широкоотвореними гостро визначеними шийками (табл. X, 1). Прикраси плечей творять тут — вправо похилені уколи гребінця, на вінцях — відтиски скрученого шнура або скісне карбування. Деякі черепки мають під шийкою малі вушка (табл. X, 2).

Знаний є теж відламок конічної миски (табл. X, 3). Подібний посуд заступлений над Дніпром на дюнових оселях Чернігівщини.¹⁸⁷)

Галицька гребінцева кераміка вяжеться тісно з неолітом північної України, починаючи від лівого берега Дніпра аж до Волині (т. зв.

¹⁸³) Гофра, I. с., табл. XLVI, 2—4; XLVII, 1—4.

¹⁸⁴) Залішки (М. III.).

¹⁸⁵) Незвиська (М. Я. К.).

¹⁸⁶) Залішки (М. III.).

¹⁸⁷) Ailio, «Fragen d. Russ. Steinzeit», ст. 55—65.

Побужська група).¹⁸⁸⁾ Айлію каже, що ця північно-українська кераміка є дуже подібна до молодшої справдішньої гребіневої кераміки, але виявляє вплив трипільської культури. Поза Галичиною, Подніпров'ям, Буковиною і Бесарабією виступає цей посуд завжди як чужий, але звичайний складник загального матеріалу і є знаний під іменем „мішаного трипільського стилю“,¹⁸⁹⁾ або III татунку групи А.¹⁹⁰⁾ Він буде обговорений ближче при іншій нагоді. Тут мусимо тільки зауважити, що цей татунок розвивається у всіх пізніших фазах української мальованої кераміки, при чому до кінця виступає як чужий інтрузивний виріб. Він належав правдоподібно ловецькому народові дюн, що жив помішаний з людністю мальованої кераміки на тій самій території.

Підсумуймо тепер наші спостереження відносно західньо-української мальованої кераміки.

Бачимо в ній 7 виразних основних форм, що виступають майже у всіх описаних відмінах посуду.

I. баняк з високою конічною шийкою та 2 поземими вухами на череві;

II. глечикувата амфора з 2 поземо проверченими вушками під легко розкритою шийкою;

III. низький горщик;

IV. грушкуватий пугар;

V. конічна миска;

VI. шоломувата покрішка;

VII. бінокль

Їх форма міняється протягом розвитку в межах старшого ступіня мальованої кераміки в Галичині не досить ясно. Можна зауважити тільки перехід у заліщицькій посуді первісних великих вух у малі пупки, далі S-увате прогинання профілю раніше мабуть грушкуватих горщиків та, нарешті, піднесення лучника біноклів. Отже типологія форм може дати для часового розподілу старшої мальованої кераміки Галичини небагато. Всі відміни посуду визначаються опуклим дном амфор, горщиків та пугарів.

Зовсім інакше є з оздобою. Тут можна простежити ясний розвиток. Виразна є еволюція спіральної оздоби баняків. Спіраль ритої кераміки добре не знаємо. Незвиські посудини мали прості широкі обігові білі спіралі (Табл. II, 2); у старшому шипинецькому посуді є вони тонші (Табл. III, 2). Заліщицькі баняки прикрашали рівнобіжні тонкі обігові спіралі (Табл. IV, 1), що в цій кераміці розпадаються вже на еліпси і сочки (Табл. IV, 2), щоб стати основою орнаментатії молодшої мальованої кераміки Галичини. Одночасно міняється теж оздоба шийки (Витончення і дегенерація мотиву скісного паска).

Пугарі незвиської кераміки мали орнамент обігової спіралі та звичайних волют (Табл. III, 4) і в старшому шипинецькому посуді бачимо тільки вишукані волюти та орнаменти у формі W; заліщицькі

¹⁸⁸⁾ Про це див. Kozłowski, I, с.

¹⁸⁹⁾ Айлію вважав їх молодшими від мальованої і ритої кераміки, однак умовина знахідок промовляють безсумнівно за їх рівночасністю.

¹⁹⁰⁾ Козловська, I, с.

пугарі мають вже зовсім відмінну оздобу: скісний пасок з мігдало-ватими площами тла (Табл. IV, 4).

На основі тих ріжниць та обставин знахідок маємо право розділити мальовану кераміку Західньої України на дві фази:

I. Фаза характеризується ритим посудом та білим малюванням в чорній облямівці на матовому червоному тлі (незвиська відміна). До неї можна віднести теж жолобковані вироби та окремі знахідки гребінцевої кераміки.

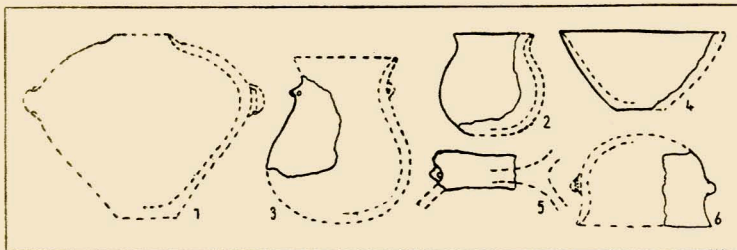
II. Фазу визначають білі орнаменти з тонких рівнобіжних ліній на червоному матовому тлі з чорним виповненням між ними, так що повстають негативні червоні взори з білим підкресленням (старша шипинецька відміна); друга відміна має червоні й чорні, згл. червоні або чорні орнаменти на білому матовому тлі (заліщицький посуд). Гребінцева кераміка тут заступлена так само.

Гостре розмежування цих фаз було б, звичайно, надто схематичне; окремі роди малювання могли бути частинно сучасні. Встановлені фази мають одначе повну вартість в розумінні напряму розвитку.

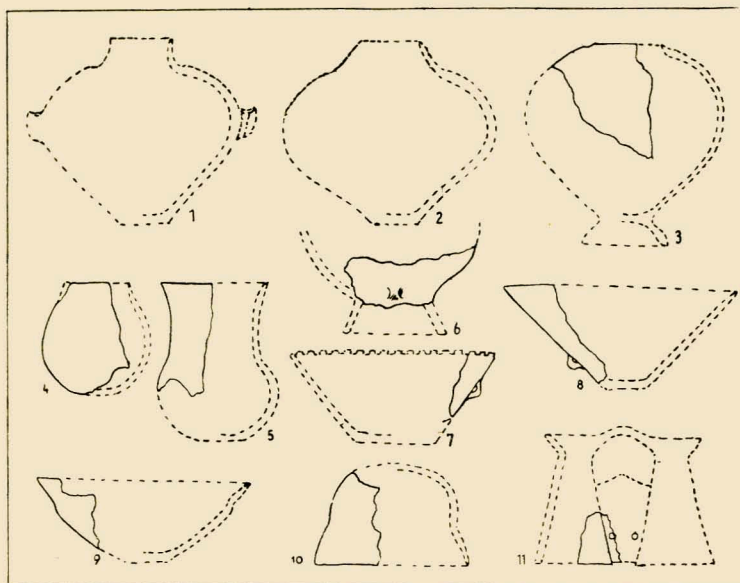
Окремі відміни галицької мальованої і монохромної кераміки виступають далі на схід на Центральній Україні, Буковині та в Бессарабії. Ритий посуд сягає аж до Дніпра, де він знаний у групі А. Незвиська відміна виступає в Подніпрові та Побожжі як т. зв. поліхромна дністерська група; інші її рівнобіжники знаходяться в Молдаві та Семигороді. Жолобкована кераміка виступає на Наддніпрянщині у Борисівській та Попово-Городській групі. Старша шипинецька відміна має свої аналогії на Буковині, в Семигороді та Молдаві, заліщицький посуд — у групі А на Подніпрові та в Кукутенській і ерешдській кераміці. Так само гребінцевий посуд є поширений в цілій українській області.

Аналогії зпоза українсько-румунської області є загального характеру і можуть бути зведені до споріднення паскових культур Дністро-Дунайського водозбору.

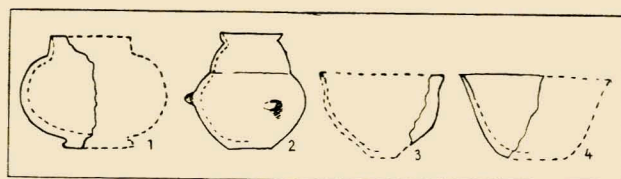
Чисто пасковий характер старшої мальованої кераміки Західньої України, як у формах (напр. посудини у вигляді оберненої грушки та глечикуваті амфори й грушкуваті пугарі з опуклим дном), оздобі, в основі якої лежить обігова або S-увата спіраля, так теж у інших елементах культури, доводить це споріднення і дає дослідям початків української мальованої кераміки ширше значіння.

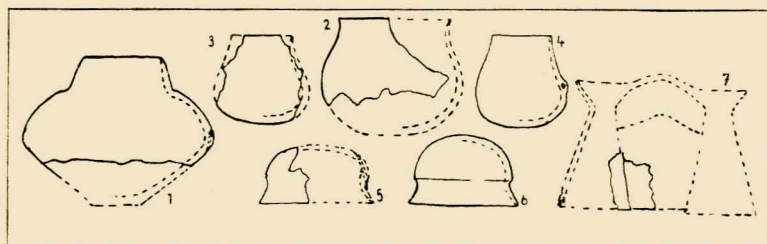
V. Форми ритої кераміки.
Formen der eingeritzten Ware.

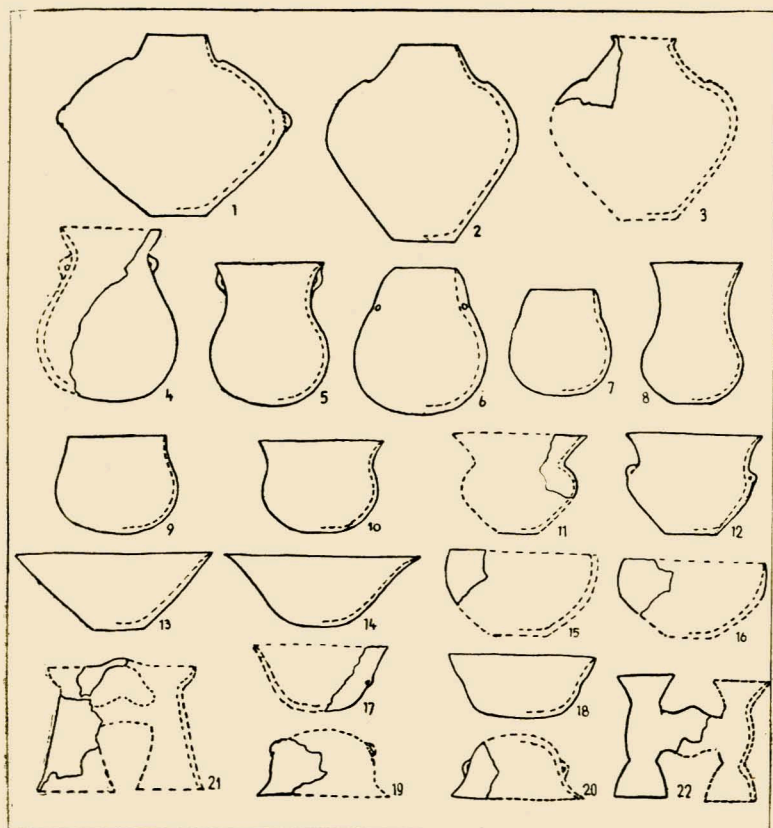
VI. Форми незвиської кераміки.
Formen der Nezvyška Ware,

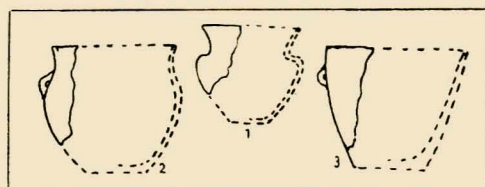
VII. Форми жолобкової кераміки.
Formen der Kanellierten Ware.

VIII. Форми старшої шипинецької кераміки.
Formen der Šupynči-A-Ware.

IX. Форми заліщицької кераміки.
Formen der Zališcyky Ware.

X. Форми гребінцевої кераміки.
Formen der Kammverzierten Ware.

Dr. Oleh Kandyba :

Die ältere neolithische bemalte Keramik in der Westukraine.

Der Verfasser bespricht die ältere Stufe der bemalten Keramik oder Trypille-Kultur Galiziens.

Man sieht da 7 ausgeprägte Hauptformen, die fast in allen bemalt keramischen Gattungen vorkommen :

I. Schultergefäss mit hohem konischem Hals und 2 horizontalen Henkeln auf dem Bauch ;

II. Flaschenähnliche Amphore mit 2 horizontal durchbohrten Ösen unter dem leicht geöffneten Hals ;

III. Terrine ;

IV. Birnförmiger Becher ;

V. Konische Schüssel ;

VI. Helmformige Deckel ;

VII. Binocle.

Ihre Form ändert sich während ihrer Entwicklung in den Grenzen der älteren Stufe der bemalten Keramik Galiziens nicht klar genug. Man kann bloss in der Zališćyky-Ware des Übergangs der ursprünglich grossen Henkeln der Schultergefässe in kleine Nabel, dann der S-förmigen Schweifung der vorher vielleicht birnförmigen Terrinen und endlich der Aufhebung des Verbindungsastes der Binoclen Erwähnung tun. Also kann die Typologie der Formen zur chronologischen Einteilung der älteren bemalten Keramik der Westukraine nicht viel beitragen. Alle Waren werden durch denselben Rundboden bei den Amphoren, Terrinen und Bechern charakterisiert.

Ganz anders verhält es sich mit der Verzierung. Man kann da eine klare Entwicklung verfolgen. Evolution der Spiralverzierung der Schultergefässe lässt sich gut beobachten. Die Spiralen der eingeritzten Keramik sind nicht gut bekannt. Die Nezvyška-Gefässe hatten einfache, breite, fortlaufende, weisse Spiralen (Taf. II, 2); in der Šypynci-A-Ware sind sie dünner (Taf. III, 2), ähnlich den einfachen weissen Spiralen der Zališćyky-Gattung. Die Zališćyky-Schultergefässe wurden ebenfalls mit mannigfachen dunkeln fortlaufenden Spiralen verziert (Taf. IV, 1), die in dieser Ware in Ellipsen und Linsen, mit oder ohne Tangenten zerfallen (Taf. IV, 2) um dann die Base der Ornamentation der jüngeren bemalten Keramik Galiziens zu bilden. Gleichzeitig ändert sich

auch die Dekoration des Halses. (Verfeinerung und Degenerierung des Schrägbandmotivs).

Die Becher der Nezvyška-Keramik hatten als Ornament fortlaufende Spiralen und einfache Voluten (Taf. III, 4); in Sypynci-Ware sehen wir nur verfeinerte Voluten und W-Ornamente; die Zališčky-Becher haben eine schon ganz andere Verzierung: Schrägbandmotiv mit mandelförmigen Grundfiguren. (Taf. IV. 4).

Auf Grund dieser Unterschiede und Fundumstände sind wir berechtigt die ältere bemalte Keramik der Westukraine in zwei Phasen einzuteilen.

I. Phase wird durch die eingeritzte Ware und die weisse schwarz eingefasste Bemalung auf mattem roten Überzug charakterisiert (Nezvyška-Gattung). Man kann ihr auch die kanellierte Ware und vereinzelte Funde der kammverzierten Keramik zuteilen.

II. Phase wird durch weisse Ornamente aus dünnen Linien auf rotem, mattem Grund mit schwarzer Zwischenfüllung – so dass negative rote weiss übermalte Muster entstehen (Sypynci-A Gattung) – und durch rote und schwarze bezw. rote oder schwarze Ornamente auf weissem mattem Überzug (Zališčky-Ware) charakterisiert. Die kammverzierte Keramik ist hier auch vertreten.

Selbstverständlich würde jede strenge Abteilung zu schematisch sein; die verschiedenen Arten der Bemalung könnten teilweise auch gleichzeitig sein. Die Festgestellten Phasen haben aber vollen Evolutionswert.

Die einzelnen Gattungen der galizischen bemalten und unbemalten Keramik sind nach Osten und Süden, d. h. in der Zentral-Ukraine, in der Bukowina und in Bessarabien weithin verbreitet. Die eingeritzte Ware reicht bis zum Dnipro, wo sie in der Gruppe A auftritt. Die Nezvyška-Keramik kommt im Dnipro- und Boh-Gebiet als die sog. polychrome Dnister-Gruppe vor; ihre anderen Parallelen finden sich in der Moldau und in Siebenbürgen. Die kanellierte Keramik findet sich in den zentralukrainischen Borysivka- und Popiv Horod-Gruppen und in Cucuteni. Die Sypynci-A Ware hat ihre Analogien in der Bukowina, in Siebenbürgen und in der Moldau; die Zališčky-Gattung – in der Gruppe A im Dniprogebiet und in den Cucuteni- und Erösd-Waren. Auch die kammverzierte Keramik ist auf dem ganzen ukrainischen Gebiet vertreten.

Die Analogien ausserhalb des ukraino-rumänischen Gebietes sind von allgemeinem Charakter und sind auf die Verwandtschaft der bandkeramischen Kulturen des dnister-donauländischen Gebietes zurückzuführen.

Der rein bandkeramische Charakter der älteren bemalten Keramik der Westukraine sowohl in den Formen (z. B. Gefässe in Gestalt von umgekehrter Birne und Flaschenförmige Amphoren und birnförmige Becher mit Flachboden), in der Verzierung, der die fortlaufende und S-förmige Spirale zugrundeliegt, als auch in anderen Kulturelementen, beweist diese Verwandtschaft und verleiht dem Studium der Anfänge der ukrainischen bemalten Keramik eine mehr als lokale Bedeutung.

